

SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJA

TEISINIO REGULIAVIMO STEBĖSENOS PAŽYMA

2011-10-25 Nr. D 5-265

Teisinio reguliavimo, kurio stebėseną atlikta, sritis:

Socialinės globos šeimynose finansavimas ir šeimynų dalyvių socialinių garantijų užtikrinimas.

Teisės aktas, nustatantis teisinį reguliavimą, kurio stebėseną atlikta:

Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymas (Žin., 2010, Nr. 25-1176)

Nustatant teisinį reguliavimą, kurio stebėseną atlikta, planuoti tikslai ir padariniai:

- teisinio reguliavimo pagrindinis tikslas – stiprinti šeimynų veiklą, užtikrinant jų finansavimą ir šeimynų dalyvių socialines garantijas, siekiant paskatinti vaiko globėjus (rūpintojus) steigti šeimynas ir gerinti šeimynų teikiamą socialinę globą;

- įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XIP-127, nuostatą dėl papildomos paramos šeimynoms, kad jose būtų užtikrinamos kokybiškos globojamų vaikų gyvenimo sąlygos, bei vykdyti Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 1193 (Žin., 2007, Nr. 118-4817), 7 punkto nuostatą, numatančią gerinti vaikų, likusių be tėvų globos, integracijos į visuomenę sąlygas;

- pakeisti likusių be tėvų globos vaikų apgyvendinimo šeimynose tvarką, kad šeimynose galėtų būti apgyvendinti kitų savivaldybių beglobiai vaikai, užtikrinant šių vaikų socialinės globos finansavimą ir šeimynų dalyvių socialines garantijas, siekiant mažinti likusių be tėvų globos vaikų apgyvendinimo institucijose skaičių;

- užtikrinti šeimynų dalyviams išlaikymo pajamas, kai šeimynose sumažėja įstatymais nustatytas globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius, paliekant tas pačias socialines garantijas.

Faktiniai teisinio reguliavimo padariniai ir jų įvertinimas:

Lietuvos Respublikos Seimas 2011 m. birželio 21 d. priėmė Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymo 5, 10, 15 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą (Žin., 2011, Nr. 78-3803), kuriuo buvo įteisinta nuostata, jog šeimynose gali būti apgyvendinti beglobiai vaikai iš įvairių savivaldybių, kurios šių vaikų socialinės globos finansavimą užtikrina sutarties dėl socialinės globos finansavimo pagrindais. Šiuo įstatymu taip pat papildytas Šeimynų įstatymo 15 straipsnio nuostata, kad sumažėjus šeimynose nustatytam vaikų skaičiui, šeimynų dalyvių minimalias išlaikymo pajamas proporcingai užtikrina kiekviena savivaldybė, kurios likę be tėvų globos vaikai apgyvendinti šiose šeimynose. Šios nuostatos įsigaliojo 2011 m. liepos 1 d.

Šeimynų paskirtis – užtikrinti likusių be tėvų globos vaikų globą (rūpybą) ir teikti šiems vaikams socialinę globą. Šeimynų įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo nuostatos sudarė galimybę užtikrinti šeimynose iš kitų savivaldybių apgyvendintų vaikų socialinės globos finansavimą.

Šeimynos globojamų (rūpinamų) vaikų socialinę globą užtikrina šeimynos dalyvis (-iai), kuriam (-iems) garantuojamos Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 10 d. nutarimu Nr. 978 (Žin., 2006, Nr. 110-4163) nustatytos išlaikymo pajamos, kurios vienam dalyviui negali būti mažesnės negu minimalioji mėnesio alga ir didesnės negu Vyriausybės tvirtinamos einamųjų metų draudžiamosios pajamos. Kiekviena savivaldybė, apgyvendindama šeimynose savo teritorijoje likusius be tėvų globos vaikus, sudaro su šeimynomis sutartis dėl socialinės globos finansavimo, kurių pagrindu

savivaldybių administracijos šeimynų dalyviams kiekvieną mėnesį skiria šeimynų dalyvių išlaikymo atitinkamą pajamų dydį.

Nustatyta tvarka siekiama, kad šeimynos savo veiklą grįstų bendradarbiavimo ir susitarimo su savivaldybių administracijomis principais, o savivaldybės savo teritorijose likusius be tėvų globos vaikus nukreipdamos į šeimynas ir finansuodamos jų socialinę globą atsižvelgtų į šeimynų teikiamų paslaugų kokybę ir prieinamumą.

Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos 19 punkte nustatyta, kad vaiko, kurio globą (rūpybą) vykdo šeimyna, poreikiams tenkinti skiriama 50 procentų globos (rūpybos) išmokos (520 Lt), o kita dalis (ne daugiau 50 procentų) – socialinės globos funkcijoms ir šeimynos veiklos funkcionavimui užtikrinti: samdomo socialinio darbuotojo ar jo padėjėjo darbo užmokesčiui finansuoti ir šeimynos dalyvių socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokoms bei gyventojų pajamų mokesčiui apmokėti.

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2, 4, 7 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatyme (Žin., 2010, Nr. 76-3867), kurio nuostatos, reglamentuojančio šeimynos dalyvių teisinius santykius, įsigaliojo 2010 m. liepos 1 d., šeimynos dalyviai buvo priskirti prie savarankiškai veiklą vykdančių asmenų ir numatyta, kad šeimynos dalyviai privalomai draudžiami pensijų socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos dalims, ligos ir motinystės socialiniu draudimu, kai draudžiama tik motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) išmokoms gauti, ir sveikatos draudimu (mokamos tokio dydžio įmokos 26,3 % - pensijų socialiniam draudimui, 9 % - privalomajam sveikatos draudimui, 2,2 % – ligos ir motinystės socialiniam draudimui, iš viso 37,5 %). Šeimynos dalyvių socialinio draudimo įmokų bazę sudaro šeimynos dalyvio išlaikymo pajamos, numatytos Šeimynų įstatyme. Remiantis Apdraustųjų valstybinio socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registru, valstybinio socialiniu draudimu draustas yra 61 šeimynos dalyvis. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (Žin., 2002, Nr. 73-3085) nustatyta, kad savarankiškai dirbantiems asmenims, vykdančioms individualią veiklą ir gaunantiems pajamas, taikomas 15 procentų pajamų mokesčio tarifas. Tuo tarpu šeimynų dalyviai taip pat prilyginami asmenims, vykdančioms individualią veiklą, tačiau Gyventojų pajamų mokesčio nustatyta tvarka jiems gali būti atimami su šių pajamų gavimu susiję leidžiami atskaitymai, todėl jiems taikomas tik 5 procentų pajamų mokesčio tarifas. Nustatyta tvarka siekiama, kad šeimynų dalyviams dėl jų veiklos svarbumo ir specifiškumo būtų taikoma kuo mažesnė mokestinė našta, skaičiuojama nuo gaunamų dalyvio pajamų, bet mokama iš šeimynos veiklos funkcionavimui skirtos socialinės globos išlaidų dalies ir skatinanti fizinius asmenis – vaikų globėjus (rūpintojus) – steigti juridinius asmenis šeimynas kaip vaiko interesus ir poreikius atitinkančią globos (rūpybos) formą.

Nuo 2010 m. liepos 1 d. įsigaliojusio teisinio reguliavimo ypatumai, kilusios problemos buvo aptariamose 2011 m. kovo 31 d. ir 2011 birželio 13 d. pasitarimuose su šeimynų dalyviais ir jų atstovais. Šeimynų dalyviai kėlė šias problemas:

- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatyme siūlyta numatyti galimybę šeimynų dalyviams draustis ligos pašalpoms gauti ir laikinojo nedarbingumo laikotarpiu samdyti darbuotojus šiems pavaduoti.

- Pakankamų pensijų garantijų užtikrinimas.

Šeimynų dalyviams dėl ligos pašalpų paaiškinta, kad nė viena iš savarankiškai dirbančių asmenų grupių nėra draudžiama ligos pašalpoms gauti, įvertinus užsienio šalių praktiką, savarankiškai veiklą vykdančių asmenų veiklos specifiką ir teisinio reguliavimo ypatumus.

Pažymėta, kad ligos pašalpa mokama laikinojo nedarbingumo laikotarpiu apdraustajam laikantis gydytojo nustatyto režimo ir dėl laikinojo nedarbingumo praradusiems pajamas. Laikinojo nedarbingumo laikotarpiu šeimynos dalyviai iš savo vykdomos veiklos pajamų nepraranda, gali nebūti galimybių laikytis gydytojo nustatyto režimo, taipogi nevykdoma darbo laiko apskaita, kas yra ypatingai svarbu nustatant elgesio taisyklių pažeidimus laikinojo nedarbingumo laikotarpiu. Dėl

darbuotojų samdymo buvo paaiškinta, kad Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (Žin., 2002, Nr. 64-2569) tokią galimybę numato ir šiuo metu, tad papildomas teisinis reguliavimas nereikalingas.

Dėl pensinių garantijų buvo pažymėta, kad priklausomai nuo auginamų vaikų skaičiaus, remiantis Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos 19¹ punktu, šeimos dalyvių išlaikymo pajamų dydis priklauso nuo šeimoje globojamų (rūpinamų) vaikų skaičiaus. Kai šeima globoja (rūpinasi) 6 arba mažiau vaikų, šeimos dalyvio išlaikymo pajamos sudaro 70 procentų Lietuvos Respublikos Vyriausybės tvirtinamų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų; kai 7 vaikus – 75 procentus; kai 8 – 80 procentų; kai 9 – 85 procentus; kai 10 – 90 procentų; kai 11 – 95 procentus; kai 12 arba daugiau (kai neišskiriami broliai ir seserys) – 100 procentų. Šeimos dalyvio išlaikymo pajamos negali būti mažesnės negu minimalioji mėnesinė alga.

Iš visų šiuo metu esamų šeimynų tik 8 šeimynos augina daugiau nei 10 vaikų, didžioji dalis augina 7 vaikus, tad pensinės garantijos būtų kaip ir minimalią mėnesinę algą gaunančio darbuotojo. Vis dėlto, įvertinant tai, kad valstybinio socialinio draudimo pensijos skaičiuojamos iš ilgo laikotarpio draudžiamųjų pajamų, valstybiniu socialiniu draudimu šeimynų dalyviai pradėti drausti tik 2010 m. liepos 1 d., pensijos dydis kiekvienu atveju turėtų būti vertinamas individualiai.

Teisinio reguliavimo reikalingumo, pakankamumo ir efektyvumo įvertinimas:

Didėjančių šeimynų, kaip vaiko interesus ir poreikius atitinkančią globos (rūpybos) formą, skaičių lėmė Šeimynų įstatymas, Šeimynų įstatymo 5, 10, 15 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas, kiti šeimynų veiklą reguliuojantys teisės aktai. Įvertinus tai, kad mažėja fizinių asmenų, norinčių pasirūpinti beglobiais vaikais, skaičius ir tai, kad dar nemaža dalis vaikų apgyvendinama socialinės globos įstaigose, šeimynų veiklos stiprinimas ir šeimynų dalyvių socialinių garantijų didinimas yra perspektyvūs veiksniai, lemiantys vaiko globos (rūpybos) šeimos aplinkoje formos prioritetiškumą įtvirtinimą valstybėje.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2011 m. gegužės 9 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. VA-P-10-1-5 „Socialinės paramos sistema“ (toliau vadinama – audito ataskaita) nurodoma, kad audito metu nustatyta, jog iš vaiko globos (rūpybos) išmokos išskaičiavus šeimos dalyvių socialinio draudimo, sveikatos draudimo įmokas ir gyventojų pajamų mokestį, vaiko globos (rūpybos) išmoka lieka 856 Lt (t.y., didesnė negu kitose globos (rūpybos) formose ir kuri yra lygi 520 Lt.). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šeimynų dalyviams leidžiama įdarbinti šeimoje su socialinės globos teikimu susijusias profesines grupes ir jų darbo užmokesčio išlaidas dengti iš vaikų globos (rūpybos) išmokų sumos dalies. Tais atvejais, kai šeimoje tokių darbuotojų nėra, atitinkamai vaikui tenkanti globos (rūpybos) išmoka lieka didesnė. Dėl to auditorių nuomone, šeimoje globojamam vaikui turėtų būti skiriama tokio pat dydžio globos (rūpybos) išmoka, kaip ir kitiems globojamiems vaikams. Šis klausimas yra Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo reguliavimo srityje. Šio įstatymo pakeitimo įstatymo projektas užregistruotas Lietuvos Respublikos Seime ir bus svarstomas 2011 rudens sesijoje.

Išvada dėl reikalingumo keisti teisinį reguliavimą:

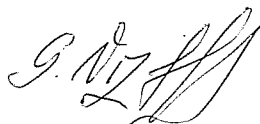
Keisti ar tobulinti Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymą nereikia.

Vaikų ir jaunimo skyriaus
vyriausiasis specialistas

Ričardas Černiauskas

Socialinio draudimo skyriaus
vyriausioji specialistė

Gintarė Vizbaraitė

Socialinių paslaugų skyriaus
vyriausioji specialistė

Aldona Šlajutė